

Tom 12/2020, ss. 185-200

ISSN 0860-5637

e-ISSN 2657-7704

DOI: 10.19251/rtnp/2020.12(10)

www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Zofia Hanna Kuźniewska

Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku

ORCID: 0000-0001-6174-6672

ZARYS DZIAŁALNOŚCI SPECJALNEGO OŚRODKA SZKOLNO-WYCHOWAWCZEGO NR 2 W PŁOCKU NA TLE KSZTAŁTOWANIA SIĘ PRZEPISÓW O WYCHOWANIU I NAUCZANIU OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH UMYSŁOWO

**OUTLINE OF THE ACTIVITIES OF THE SPECIAL CARE AND
EDUCATIONAL CENTER NO.2 IN PŁOCK IN THE LIGHT OF THE
SHAPING OF REGULATIONS ON THE UPBRINGING AND TE-
ACHING OF MENTALLY DISABLED PEOPLE**

Streszczenie:

Niepełnosprawność jest zjawiskiem towarzyszącym człowiekowi od początku jego istnienia. Człowiek z powodu swej ułomności doznawał wielu cierpień. W ciągu wieków różnie odnoszono się do człowieka niepełnosprawnego - od traktowania go jako wybranego przez bogów do skazywania na tortury i straszną śmierć jako opętanego przez złe duchy.

Na tle wydarzeń związanych z niepełnosprawnością w Polsce przedstawiono zarys dziejów i działalności Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 w Płocku od roku 1950 do czasów obecnych.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, choroba, przytułki, ośrodek szkolno-wychowawczy, opieka, szpitale, działalność oświatowa

Abstract:

Disability has been a phenomenon that accompanied human beings from the beginning of its existence. Humankind suffered a lot because of their handicap. Over the centuries, a person with a disability was treated differently; from being treated as chosen by the gods to terrible death as possessed by evil spirits.

Disability – related events in Poland are the background for presenting the outline of the history and activities of the Special Care and Educational Center No.2 in Plock, from 1950 to the present day.

Keywords: disability, illness, shelters, hospitals, care, school and education center, educational activities

WPROWADZENIE

Niepełnosprawność, to zjawisko, które towarzyszyło ludzkości od czasów jej istnienia. Los osób naznaczonych widocznym kalectwem był bardzo ciężki, a niekiedy wręcz tragiczny. Z powodu swej ułomności - czy to umysłowej, czy fizycznej, osoby te doznawały wiele upokorzeń, prześladowań, głodu i wszelkiego zaniedbania. Wiele z tych osób przyplącało nawet swym życiem, ponieważ je uważano, zwłaszcza w wiekach średnich, za opętanych przez złe duchy¹.

W średniowiecznej Polsce bardzo długo trwało przekonanie, że niepełnosprawność dziecka to kara za grzechy jego rodziców. Dzieci upośledzone często były zabijane przez własnych rodziców jako należące do szatana².

Pierwsze opiekuńcze placówki w Polsce przeznaczone dla dzieci niepełnosprawnych zaczęły powstawać w XIV w. Były to jeszcze zwykłe przytułki,

¹ I. Wald, D. Stomma, K. Garlicka, R. Garlicki, *Jak przygotować do życia dziecko umysłowo upośledzone*, Warszawa 1972, s. 6-9; O. Lipkowski, *Początki szkolnictwa specjalnego*, w: *Historia wychowania*, t. II, red. Ł. Kurdybacha, Warszawa 1967, s. 206.

² O. Lipkowski, *Pedagogika specjalna (zarys)*, skrypt, Warszawa 1974, s. 93-94.

gdzie opieką otaczano zarówno dzieci, jak i dorosłych. W późniejszych wiekach dziećmi niepełnosprawnymi, często opuszczonymi z powodu swego kalectwa, opiekowały się zgromadzenia zakonne: Bonifratrzy, joannicy, siostry Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo³. W tych przytułkach nie prowadzono jeszcze rejestracji przyjmowanych dzieci. Opieka nad nimi nie różniła się od opieki nad osobami dorosłymi. Najważniejszym celem ówczesnej opieki było ratowanie wszystkich potrzebujących przed śmiercią głodową⁴.

Wraz z postępem nauk medycznych, zaczęto interesować się problemem niepełnosprawności, badać i rozumieć ten problem. Zmieniały się też poglądy na stan zdrowia takich osób. Jednym z takich obrońców był m.in. Jan Ludwik Vives, który bronił niepełnosprawnych, przeciwstawiał się stosowaniu wobec nich tortur czy innych różnych kar cielesnych oraz głosił potrzebę oświaty dla takich osób⁵.

CZASY ZABORÓW

Podczas zaborów, aż do odzyskania niepodległości, Polacy byli zupełnie uzależnieni od zaborców, stąd również każda działalność oświatowa i opiekuńcza wobec dzieci niepełnosprawnych była ściśle określona przez ustawodawstwo państw zaborczych⁶.

Pomimo ograniczeń, jakie były ciągle narzucane przez rządy państw zaborczych, na ziemiach polskich powstawały szkoły specjalne oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze z przeznaczeniem dla niepełnosprawnych dzieci. Placówki te o charakterze opiekuńczym powoływały osoby oraz instytucje prywatne⁷. Placówki opiekuńczo-wychowawcze organizowano dla czterech grup

³ J. A. Komeński, *Wielka dydaktyka*, Wrocław 1956, s. 91.

⁴ K. Antosiewicz, *Opieka nad chorymi i biednymi w krakowskim szpitalu św. Ducha (1220-1741)*, Roczniki Humanistyczne, t. XXVI, 2(1978), s. 35-79.

⁵ J. A. Komeński, *Wielka...*, s. 91.

⁶ Ustawa Warszawskiego Towarzystwa Pomocy Lekarskiej i Opieki nad Umysłowo i Nerwowo Chorymi, Warszawa 1901 (teksty w języku polskim i rosyjskim) Warszawskie Towarzystwo Pomocy Lekarskiej i Opieki nad Umysłowo i Nerwowo Chorymi 1900-1935, Warszawa 1935.)

⁷ A. Haratyk, *Opieka nad dziećmi i młodzieżą, w: Szkolnictwo i oświata w Galicji 1772-1918*, red. A. Meissner, J. Dybiec, J. Krawczyk, K. Szmyd, Rzeszów 2015, s. 300.

dzieci niepełnosprawnych: głuchych, niewidomych, „moralnie zaniedbanych” oraz upośledzonych umysłowo⁸.

Wszelkie zasługi dla rozwoju opieki społecznej nad osobami niepełnosprawnymi umysłowo należą tu do lekarza Ludwika Perzyny⁹. Według niego niepełnosprawność umysłowa to była choroba mózgu. W 1793 r. wydał on, poświęconą temu problemowi, książkę pt. „*Lekarz dla włościan, czyli rada dla pospólstwa o chorobach i dolegliwościach*”. Dzieło to przyczyniło się do poważnej zmiany w niekorzystnym nastawieniu społeczeństwa do osób z niepełnosprawnością¹⁰.

Pierwszy Instytut Głuchoniemych powstał w Warszawie, w zaborze rosyjskim, w 1817 r. Placówki kształcenia dzieci niepełnosprawnych tworzono także na terenach zaboru pruskiego¹¹. Najstarsza placówka z 7 oddziałami dla dzieci z upośledzeniem w stopniu lekkim została założona w 1897 r. w Poznaniu. Przyjmowano tu dzieci chore z ubogich rodzin¹².

Dla dzieci z głębokim upośledzeniem umysłowym utworzono klasę specjalną w 1907 r. w Zakładzie Psychiatrycznym w Owińskach koło Poznania. Kolejne szkoły przeznaczone dla dzieci chorych umysłowo powstawały w: Gorzowie (1900 r., 1906 r.), Katowicach i Bytomiu (1904 r.), Piekarach (1908 r.), Świętochłowicach (1909 r.), Rudzie (1910 r.), Siemianowicach i Szopienicach (1913 r.)¹³.

Dla dzieci z głębokim upośledzeniem były także tworzone zakłady przy szpitalach psychiatrycznych w Świeciu i Wejherowie¹⁴. Tego samego roku również utworzono kolejną szkołę specjalną, tym razem w Toruniu i na Śląsku¹⁵.

⁸ Projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym z dnia 14. 04. 1915.

⁹ Perzyna [Ludwik], w: Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda, t. 20, Warszawa 1885, s. 593-594.

¹⁰ Ł. Kurdybacha, M. Mistera-Dobrowolska, *Komisja Edukacji Narodowej*, Warszawa 1973, s. 214.

¹¹ B. Szczepankowski, *Niesłyszący – Głusi - Głuchoniemi*, Warszawa 1999, s. 209.

¹² J. Kulbaka, *Z dziejów opieki i kształcenia upośledzonych umysłowo*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2009, nr 1, s. 37.

¹³ G. Zarębska, *Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju wychowania, edukacji, diagnozy i rehabilitacji wobec jednostek niepełnosprawnych intelektualnie*, w: *Historyczne dyskursy nad pedagogiką specjalną w ujęciu pedagogicznym*, pod red. J. J. Bleszyńskiego, D. Baczały, J. Binnesbesela, Łódź 2008, s. 148.

¹⁴ W. Gasik, *Rozwój praktyki i teorii pedagogiki specjalnej w XIX i początkach XX w.*, w: *Dzieje szkolnictwa i pedagogiki specjalnej*, red. S. Mauersberg, Warszawa 1990, s. 76-104.

¹⁵ J. Kulbaka, *Z dziejów opieki...*, s. 45.

W szkołach tych przygotowywano do pracy młodzież upośledzoną umysłowo. Uczono ją rzemiosła: stolarstwa, koszykarstwa czy szewstwa¹⁶.

Zadaniem powstających zakładów specjalnych było przygotowywanie dzieci niepełnosprawnych do nauki zawodu, aby, jak to wówczas mówiono, „zmniejszyć ciężar obarczający społeczeństwo zniewolone do utrzymania tysięcy nieproduktywnych istot”¹⁷.

Na ziemiach zabranych przez zabór austriacki pierwszy zakład dla dzieci upośledzonych umysłowo założono w 1904 r. w Równem. W kilka lat później takie placówki powstały we Lwowie (1911 r.) i w Krakowie (1912 r.). Warto nadmienić, że krakowska placówka powstała dzięki zaangażowaniu lekarza neurologa i psychiatry, profesora Jana Piltza. Utworzony przez niego zakład dla dzieci upośledzonych umysłowo był pierwszym na ziemiach polskich¹⁸.

Na ziemiach zabranych przez Austrię sytuacja dzieci niepełnosprawnych była najgorsza. Brakowało tu wypracowanego jednolitego systemu opieki nad umysłowo niepełnosprawnymi. Trwało to przez cały XIX w.¹⁹.

Do 1918 r. w szkolnictwie specjalnym na ziemiach polskich obowiązywała segregacja dzieci chorych umysłowo pod względem kształcenia. Z powodów zdrowotnych tworzono dla nich oddzielne placówki. Brakowało jednak wykwalifikowanej kadry, która zajmowałaby się niepełnosprawnymi umysłowo uczniami²⁰.

Podczas niewoli narodowej brakowało ze strony rządów państw zaborczych jakiegokolwiek dofinansowania na rzecz zakładów dla niepełnosprawnych umysłowo dzieci. Mimo trudnej sytuacji, polscy nauczyciele organizowali jednak szkoły i zakłady przeznaczone dla tych dzieci oraz przyczyniali się do rozwoju myśli z zakresu pedagogiki specjalnej, przygotowując książki, referaty, nie pozwalając tym samym na zniszczenie i zapomnienie tworzącego się szkolnictwa specjalnego²¹.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ W. Szenajch, *Zasady organizacji opieki nad dziećmi. Do użytku lekarzy, urzędników państwowych i samorządowych oraz działaczy społecznych*, Warszawa 1917, s. 78-131.

¹⁸ A. Haratyk, *Opieka nad dziećmi...*, s. 302.

¹⁹ G. Zarębska, *Historyczno-kulturowe...*, s. 139.

²⁰ B. Marcinkowska, *Kształcenie uczniów z niepełnosprawnościami w Polsce – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, „Psychologia wychowawcza” 2015, nr 7, s. 207.

²¹ A. Haratyk, *Opieka nad dziećmi...*, s. 302, 305-306.

SZKOLNICTWO SPECJALNE W CZASIE POLSKI NIEPODLEGŁEJ DO WYBUCHU II WOJNY ŚWIATOWEJ W 1939 R.

Okres krótkiej wolności Polski w latach 1918-1939 był czasem, kiedy wszystko należało zaczynać od początku. Opieka nad dzieckiem niepełnosprawnym w tym czasie kształtowała się w bardzo trudnych warunkach. W całej Polsce panowało bezrobocie, głód, nędza. Skutki wcześniejszych, tragicznych wydarzeń, podczas wojny światowej, pozbawiły kraj zapasów żywności oraz wszelkich innych produktów koniecznych do rozwoju²². Trudna sytuacja trwała nie tylko na wsiach, ale i w miastach. Warunki mieszkaniowe, opałowe i sanitarne wyglądały zastraszająco, do tego wzrost zachorowań na gruźlicę, czerwonkę, jaglicę, ospę oraz choroby zakaźne dziecięce, jak złośliwa grypa, dur plamisty, szkarlatyna zbierał żniwo śmierci²³.

Odbudowę szkolnictwa specjalnego zajęto się podczas I Ogólnopolskiego Zjazdu Nauczycielskiego w Warszawie, w kwietniu 1919 r. Ten typ szkolnictwa reprezentował tam lekarz Stanisław Kopczyński, kierownik szkoły dla dzieci upośledzonych umysłowo, Albin Gawlik oraz doktor Władysław Jarecki. Wówczas ustalono wprowadzenie obowiązkowego nauczania dzieci z różnymi upośledzeniami. Po Zjeździe została podjęta uchwała dotycząca dzieci niepełnosprawnych: „*Dzieci umysłowo lub (...) upośledzone (mało zdolne, głuchonieme, ociemniałe, z zaburzeniami mowy, z wadami charakteru) powinny być kształcone oddzielnie pod warunkiem specjalnie wykształconych kierowników*”²⁴.

Bardzo ważną rolę w kształceniu niepełnosprawnych dzieci odegrał Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, którego inicjatorką była Maria Grzegorzewska²⁵.

Podczas dwudziestolecia międzywojennego jednym z głównych zadań odradzającego się państwa polskiego było odbudowanie szkolnictwa specjalnego. Problem obowiązku szkolnego dziecka niepełnosprawnego był uregulowany 7

²² *Historia Polski*, Instytut Historii PAN, t. IV, cz. 1, Warszawa 1966, s. 118-119, 121.

²³ Tamże, s. 122; W. Dykciak, *Pedagogika specjalna*, Poznań 2005, s. 349.

²⁴ W. Jamrożek, *Kongresy i zjazdy pedagogiczne w rozwoju polskiej myśli i praktyki edukacyjnej (do 1939 roku)*, Poznań 2015; K. Klaus, *Grzegorzewska Maria*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. VI, Lublin 1993, kol.355.

²⁵ J. Wyczesany, *Pedagogika upośledzonych umysłowo*, Kraków 2002, s. 64-66.

lutego 1919 r., zaś później w 1932 roku ustawą jędrzejewiczowską, ale miały one jedynie charakter fakultatywny²⁶.

W 1922 r. z inicjatywy Marii Grzegorzewskiej rozpoczął się ważny proces przygotowywania nauczycieli do pracy z uczniami niepełnosprawnymi. Na podstawie decyzji Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego doszło do połączenia Państwowego Seminarium Pedagogiki Specjalnej z Instytutem Fonetycznym im. Jana Siostrzyńskiego²⁷. Dzięki temu połączeniu został powołany w 1924 r. Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej. Głównym celem powołanego Instytutu było kształcenie czynnych nauczycieli, których zadaniem była w przyszłości praca z niepełnosprawnymi dziećmi²⁸.

Dziesięć lat później, 11 marca 1932 r., została uchwalona pierwsza w Polsce ustawa dotycząca ustroju szkolnictwa²⁹. Wskazano w niej, że „*wychowanie i kształcenie dzieci anormalnych, odbywa się w zakładach i szkołach powszechnych specjalnych, względnie w oddziałach specjalnych*”(art. 13). Ówczesny Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego określił szczegóły dotyczące obowiązku szkolnego. Dzieci niepełnosprawne umysłowo mogły być z tego obowiązku zwolnione, jeśli szkoła specjalna nie była w danym rejonie zorganizowana. Jednak, dzięki intensywnym działaniom ówczesnych władz na rzecz poprawy stanu szkolnictwa, widoczny był wzrost liczby szkół specjalnych dla uczniów niepełnosprawnych z różnymi upośledzeniami³⁰.

Podczas II wojny światowej osoby z niepełnosprawnością były eliminowane przez Niemców. Wiele szkół specjalnych przestało istnieć. Dla porównania, przed wybuchem II wojny światowej w Polsce działały 63 placówki specjalne, zaś po jej zakończeniu, zostało najpierw odnowionych zaledwie 14³¹. Praca z osobami niepełnosprawnymi ponownie skupiła się jedynie na opiece i dokarmianiu. Podczas wojny zginęło wielu pedagogów specjalnych, stąd czas odbudowy edukacji specjalnej wydłużał się w okresie powojennym.

Pierwsza szkoła przeznaczona dla uczniów z umiarkowaną oraz znaczną niepełnosprawnością intelektualną została powołana w 1963 r. Zwana była

²⁶ W. Dykcik, *Pedagogika...*, s. 349.

²⁷ W. Gasik, *Rozwój praktyki...*, s. 94-102.

²⁸ J. Kulbaka, *Niepełnosprawni. Z dziejów szkolnictwa specjalnego*, Warszawa 2012.

²⁹ Bezpłatną naukę w szkołach powszechnych wszystkim dzieciom zagwarantowała Konstytucja z 1921 r. (Dz.U.1921, nr 44, poz. 267 i nr 52, poz. 334; Dz.U.1932 nr 38, poz. 389.)

³⁰ O. Lipkowski, *Pedagogika...*, s. 74.

³¹ J. Wyczasany, *Pedagogika...*, s. 69-71.

„szkołą życia”. W okresie powojennym nowością było tworzenie przedszkoli specjalnych przeznaczonych dla dzieci głęboko niepełnosprawnych intelektualnie³². Aż do lat 90. dzieci z takim stopniem upośledzenia nie realizowały obowiązku szkolnego³³.

W rozwoju szkolnictwa specjalnego ważnym momentem było przekształcenie w 1970 roku Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Wyższą Szkołę Zawodową. Przyczyniło się to do wzrostu wykształconej kadry pedagogów specjalnych, w tym magistrów pedagogiki specjalnej. W latach 80. nastąpił rozwój pedagogiki specjalnej. Dzięki temu coraz bardziej dostrzegano potrzebę socjalizacji osób niepełnosprawnych³⁴.

Po 1989 r. raport „*Edukacja narodowym priorytetem*” był pierwszym dokumentem, który nadał kierunek rozwoju kształcenia specjalnego. Komitet Ekspertów ds. Edukacji Narodowej opublikował w nim diagnozę stanu oraz obszary zmian w edukacji. Zostały tu wskazane zadania, które powinny być wypełnione przez nowoczesną szkołę. Wśród zadań wymieniono te opiekuńczo-kompensacyjne, które polegały na ujawnianiu i usuwaniu pewnych niedoborów lub opóźnień rozwojowych oraz wychowawczych, a także na wyrównywaniu startu edukacyjnego dzieci pochodzących z różnych środowisk³⁵.

Na początku lat 90. wprowadzono kształcenie integracyjne, zaś w 1993 r. zostały uregulowane zasady organizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych w ogólnodostępnych oraz integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach³⁶.

Jako skutek wprowadzonej 1 września 1999 r. reformy edukacji, w 2005 r. zostały opracowane nowe regulacje prawne dotyczące kształcenia uczniów z niepełnosprawnością. Zostały wówczas wydane przez Ministra Edukacji Narodowej dwa rozporządzenia, które obowiązywały do 2010 r. Regulowały one organizację kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną oraz niedostosowanych

³² J. Pańczyk, *Pedagogika Specjalna w Polsce u progu XXI wieku*, w: W. Dykciak (red.), *Pedagogika Specjalna*, Poznań 2001, s. 96-98.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ A. Krause, *Człowiek niepełnosprawny wobec przeobrażeń społecznych*, Kraków 2005, s. 127.

³⁶ Zarządzenie Nr 29 Ministra Edukacji Narodowej z 4 października 1993 r. dotyczące zasad organizacji opieki nad uczniami z niepełnosprawnością oraz ich kształcenia w ogólnodostępnych i integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz organizacji kształcenia specjalnego (Dz. Urz. MEN z dnia 15 listopada 1993 r.).

społecznie. Zobowiązano również nauczycieli oraz specjalistów do opracowywania dla takich uczniów indywidualnych programów edukacyjnych³⁷.

Pierwsza podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym oraz znacznym została opracowana w 2001 r.³⁸. W 2010 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło pakiet rozporządzeń, które regulowały organizację kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną oraz udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Wprowadzono m.in. obowiązek przeprowadzania, przez zespół nauczycieli i specjalistów, oceny poziomu funkcjonowania ucznia, a także utworzenia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego³⁹.

Obecnie uczniowie niepełnosprawni, z wyjątkiem uczniów z umiarkowaną oraz znaczną niepełnosprawnością intelektualną realizują w szkole podstawę programową kształcenia ogólnego, podobnie jak uczniowie pełnosprawni. Dla uczniów z umiarkowaną oraz znaczną niepełnosprawnością intelektualną została oddzielnie opracowana podstawa programowa kształcenia ogólnego w szkole podstawowej (wcześniej dla gimnazjum) oraz w szkole specjalnej przysposabiającej do pracy. Dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie są obecnie realizowane indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne opracowane dla nich na podstawie zaleceń sformułowanych w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego oraz wyników rozpoznania ich indywidualnych potrzeb i ograniczeń. Programy te są opracowywane przez nauczycieli oraz specjalistów, których powołuje dyrektor szkoły. Istotne jest, że niezależnie od formy kształcenia niepełnosprawnych intelektualnie, uczeń powinien otrzymać taką samą usługę edukacyjną⁴⁰.

Poznawszy, jak kształtowały się na przestrzeni ostatnich dwóch wieków podstawowe zasady nauczania i opieki nad niepełnosprawnymi, możemy przejść do przedstawienia głównego tematu.

³⁷ B. Marcinkowska, *Kształcenie uczniów...*, s. 211.

³⁸ Tamże s. 212; Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 stycznia 2001 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego (Podstawa Programowa Kształcenia Ogólnego Uczniów z Upośledzeniem Umysłowym w stopniu Umiarkowanym).

³⁹ B. Marcinkowska, *Kształcenie uczniów...*, s. 213.

⁴⁰ Tamże, s. 215.

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ SPECJALNEGO OŚRODKA SZKOLNO-WYCHOWAWCZEGO NR 2 W PŁOCKU

Do czasów II wojny światowej niepełnosprawni umysłowo byli oddzielani od społeczeństwa i umieszczani w zakładach. Często prowadziło to do niszczenia ich własnej wartości i zagubienia. Z czasem jednak pojawiło się przekonanie, że można nawet głębiej upośledzonych uczyć oraz że osoby te posiadają w sobie bogate wnętrze, potrzeby psychologiczne oraz wrażliwość uczuciową.

Trzeba podkreślić, że w systemie szkolnictwa specjalnego ważne miejsce zajmują ośrodki szkolno-wychowawcze. Ośrodki te od momentu powstania, zajmowały się nauczaniem, wychowaniem oraz przygotowaniem do życia osób niepełnosprawnych umysłowo. Są to placówki, w których najpełniej są realizowane zadania pedagogiki specjalnej. Taką placówką jest Specjalny Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy nr 2 w Płocku.

Powstanie Ośrodka datuje się na 1950 r. Wtedy to decyzją Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej z siedzibą w Pruszkowie, został zlikwidowany zakład „Anioła Stróża”, przeznaczony dla upadłych dziewcząt, a prowadzony przez Zgromadzenie SS. Matki Bożej Miłosierdzia w Płocku. W to miejsce utworzono 1 lipca 1950 r. Państwowy Zakład Wychowawczy, w skład którego wchodziła Szkoła Podstawowa Specjalna dla dziewcząt i chłopców. Dyrektorem placówki został M. Borkowski⁴¹.

W myśl zarządzenia Ministra Oświaty, z 19 maja 1966 r., (Dz. Urz. MO nr 8, poz. 87), z dniem 19 sierpnia 1967 r. Państwowy Zakład Wychowawczy przekształcono w Państwowy Ośrodek Szkolno-Wychowawczy ze Szkołą Podstawową Specjalną dla opóźnionych w nauce oraz Zasadniczą Szkołą Zawodową Specjalną dla młodzieży upośledzonej umysłowo. W Szkole Zawodowej kształcono młodzież na kierunkach: krawiectwo damskie lekkie i szewc-obuwnik. Jednocześnie, decyzją Kuratorium Okręgu Warszawskiego z 21 listopada 1967 r., gospodarstwo pomocnicze znajdujące się przy Zasadniczej Szkole Zawodowej przyjęło nazwę Warsztatów Szkoleniowo-Produkcyjnych Państwowego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego⁴².

⁴¹ Księga Pamiątkowa z 1995 r. przechowywana w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 2 w Płocku.

⁴² Folder okolicznościowy Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 w Płocku, *40 lat. 1971-2011*, s. 1; Kronika Pamiątkowa z 1995 r.

1 września 1971 r., na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z marca 1970 r., Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego powołało Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Płocku przy ul. Lasockiego 3 (obecnie Lasockiego 14), ze Szkołą Podstawową Specjalną i Zasadniczą Szkołą Zawodową Specjalną, przeznaczoną dla dziewcząt upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim. Dyrektorem placówki został Czesław Leśniewski, zaś dyrektorem Ośrodka dla chłopców – Irena Dydecka. Na terenie Płocka zaczęły funkcjonować trzy odrębne ośrodki: Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1; Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 i Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 3⁴³.

W lutym 1972 r. placówka poszerzyła swą ofertę edukacyjną o nowo oddany pawilon. W roku szkolnym 1972/73 przy warsztatach szkolnych została uruchomiona krojownia i biuro technologiczne, zaś we wrześniu 1973 r. utworzono drugi kierunek kształcenia – dziewiarstwo, w nadziei, że absolwentki będą mogły otrzymać pracę w powstałym Zakładzie Dziewiarskim COTEX⁴⁴.

W latach 1988-1992 przy Ośrodku funkcjonowała „Szkoła Życia”, przeznaczona dla dzieci z głębszym upośledzeniem, zaś od 1988 r. zaczęła działać dwuletnia Szkoła Przynosząca do Zawodu dla dziewcząt będących w normie intelektualnej. Kierowano je tu po ukończeniu szóstej klasy szkoły podstawowej. Powyższe przykłady potwierdzają, że ten Ośrodek, jako jeden z pierwszych w Polsce, wprowadził w życie ideę integracji. Tęgo rodzaju działania towarzyszą działalności Ośrodka do czasów nam obecnych⁴⁵.

31 sierpnia 1995 r. zapadła decyzja w sprawie pozostawienia w Płocku dwóch ośrodków, a więc zlikwidowano SOSW nr 3, zaś Zasadniczą Szkołę Zawodową Specjalną dla chłopców włączono do SOSW nr 2. Młodzież kształciła się tu zawodowo na sześciu kierunkach: krawiec i dziewiarz dla dziewcząt, zaś introligator, stolarz, ślusarz i piekarz dla chłopców⁴⁶.

Ośrodek, w zależności od zainteresowań uczniów oraz od potrzeb rynku pracy, rozszerzał kierunki kształcenia. Obecnie Ośrodek ten dysponuje na-

⁴³ Folder..., s. 2-3; Kronika Pamiątkowa z 1995 r.

⁴⁴ Folder..., s. 3; Kronika Pamiątkowa z 1995 r.

⁴⁵ Folder..., s. 3-4.

⁴⁶ Folder..., s. 3-4; Kronika Pamiątkowa z 1995 r.

stępującymi zawodami: krawiec, kucharz małej gastronomii, piekarz, stolarz, mechanik pojazdów samochodowych, introligator, ogrodnik⁴⁷.

FUNKCJE OŚRODKA SZKOLNO-WYCHOWAWCZEGO NR 2 W PŁOCKU

Istotą pracy pedagogicznej Ośrodka jest dobro dziecka niepełnosprawnego umysłowo. Jest ono realizowane przez troskę o jak najlepszy ich rozwój, przygotowanie do samodzielnego życia oraz zaspokajanie bieżących ich potrzeb. Ośrodek posiada zorganizowaną działalność dydaktyczno-wychowawczą, terapeutyczną i rewalidacyjną.

Celem ogólnego programu nauczania i wychowania w Ośrodku jest osiągnięcie pewnego możliwego do zaakceptowania poziomu dojrzałości społecznej, zawodowej i osobistej. Rolą Ośrodka jest przygotowanie swych wychowanków do życia w rodzinie, pracy, społeczności. Ogniwem odpowiedzialnym za przygotowanie młodzieży do pełnienia różnych ról społecznych jest Internat. Zastępuje on wychowankom dom rodzinny, zwłaszcza tym, którzy znajdują się pod całkowitą opieką Ośrodka na podstawie postanowień sądowych.

Bardzo ważnym elementem pracy wychowawczej Ośrodka jest wdrażanie wychowanków do umiejętnego gospodarowania czasem wolnym. Ma to kształtować w uczniach kulturę zabawy, wypoczynku, ma rozwijać osobowość poprzez zdobywanie wiedzy oraz nowych doświadczeń, ma wskazać jak zregenerować organizm od strony psychicznej i zdrowotno-fizycznej.

Całokształt działań edukacyjno-wychowawczych, obok zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych i pracy w Internacie obejmuje także współpracę z domem rodzinnym, organizacjami i instytucjami, wyjścia do placówek użyteczności publicznej oraz udział i organizację uroczystości czy imprez integracyjnych⁴⁸.

Wychowankowie mają zapewnioną stałą opiekę psychologiczno-pedagogiczną oraz medyczną. Psycholog i pedagog są dyspozycyjni cały dzień. Specjaliści współpracują również z rodzicami oraz z zespołem pedagogicznym, aby wspólnie rozpoznawać możliwości rozwojowe swych wychowanków i dobrać właściwy program oddziaływań. Praca psychologa i pedagoga, w zależności od

⁴⁷ Folder..., s. 3-4.

⁴⁸ Folder z 2019 r. „Szkoła Przystosowująca do pracy w SOSW nr 2 w Płocku”, oprac. H. Ciarkowska, M. Jabłońska, R. Gaworska, s. 10.

potrzeb i okoliczności, ma charakter indywidualny lub grupowy. Organizowane są również zajęcia terapeutyczne, socjoterapeutyczne oraz realizowane są programy wspomagające, w tym TUS (Trening Umiejętności Społecznych) – przeciwdziałanie przemocy, profilaktyka uzależnień, promocja zdrowia⁴⁹.

Uczniowie mają możliwość korzystania z Centrum Terapeutyczno-Rehabilitacyjnego, stanowiącego integralną część SOSW nr 2. Dla każdego wychowanka wymagającego dodatkowego wsparcia jest dobierany indywidualny program usprawniający. Układany jest on przez wykwalifikowanych terapeutów i rehabilitantów. Program uwzględnia stan zdrowia, zdolności motoryczne oraz zalecenia lekarskie. Oferta Centrum daje uczniom natychmiastowy oraz darmowy dostęp do specjalistycznych usług psychologicznych, terapeutycznych, rehabilitacyjnych, które w warunkach rynkowych są najczęściej płatne i trudno osiągalne.

W ofercie rehabilitacyjnej znajdują się: kinezyterapia, hydroterapia, elektroterapia, ultradźwięki, laseroterapia, uciskowy masaż sekwencyjny, magneto-terapia, krioterapia, sollux, grota solna (haloterapia), komora hiperbaryczna. Bogaty jest także zakres terapii pedagogiczno-psychologicznej, gdyż wychowankowie mogą korzystać m.in. z terapii behawioralnej, logopedycznej, terapii integracji sensorycznej SI, arteterapii, choreoterapii, sensoplastyki, EEG-Biofeedback, metody Paula Dennisona, metody M. Ch. Knillów, metody Weroniki Sherborne, metody Tomatisa, techniki pamięciowej (mnemotechniki), Sali Doświadczenia Świata⁵⁰.

W Ośrodku funkcjonuje świetlica, gdzie nauczyciele zapewniają uczniom pomoc przed i po zajęciach lekcyjnych. Podczas oczekiwania na przyście rodziców, wychowankowie uczestniczą w różnych ciekawych zajęciach, które są dostosowane do indywidualnych zainteresowań i możliwości uczniów.

Do dyspozycji wychowanków jest oddana biblioteka szkolna z ICIM (8 komputerów z dostępem do Internetu – Internetowe Centrum Informacji Multimedialnej). Bogaty księgozbiór jest dostosowany do potrzeb i możliwości uczniów. Dla nich są organizowane imprezy czytelnicze, różne i ciekawe konkursy, zajęcia biblioteczne z elementami biblioterapii⁵¹.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże, s. 16.

⁵¹ Tamże, s. 18.

Od początku istnienia placówki, uczniowie korzystają tu ze stołówki, gdzie są przygotowywane posiłki według specjalnie ułożonych diet. Podczas spożywania posiłków nad uczniami jest sprawowana opieka przez nauczycieli.

Wielkie podziękowania należą się kadrze kierowniczej, gronu pedagogicznemu oraz pracownikom SOSW nr 2. Są to osoby pełne poświęcenia i oddania swej pracy, aktywnie wspierające uczniów z upośledzeniem umysłowym.

Wszyscy pracownicy Ośrodka posiadają wykształcenie kierunkowe do pracy z osobami niepełnosprawnymi (pedagogika specjalna, oligofrenopedagogika, surdopedagogika, tyflopädagogika, wczesne wspomaganie), a także uprawnienia specjalistyczne, m.in. terapię integracji sensorycznej, terapię behawioralną, metodę W. Sherborne, metodę dobrego startu, Biofeedback, terapię ręki, muzykoterapię, arteterapię, logopedię i inne.

Uczniowie korzystają także z trzech szkolnych busów dostosowanych do przewozu niepełnosprawnych. Busy wożą dzieci do szkoły, ale nie tylko, również na wycieczki i zajęcia poza placówką⁵².

Słowa Marii Grzegorzewskiej „*Każdy człowiek ma prawo do szczęścia i swojego miejsca w społeczeństwie*” sprawdzają się dzięki wytrwałej i pełnej poświęcenia postawie nauczycieli. Dzięki nim oraz wszystkim doświadczeniom zdobytym w Ośrodku absolwenci tej placówki zakładają rodziny, pracują, spełniają swe marzenia, a więc odnajdują swoje miejsca w społeczeństwie.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Konstytucja RP z 1921 r. (Dz.U.1921, nr 44, poz. 267 i nr 52, poz. 334; Dz. U.1932 nr 38, poz. 389.)

Folder okolicznościowy Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 w Płocku, *40 lat. 1971-2011*.

Folder okolicznościowy Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 w Płocku z 2019 roku „*Szkoła Przysposabiająca do pracy w SOSW nr 2 w Płocku*”, oprac. H. Ciarkowska, M. Jabłońska, R. Gaworska.

Księga Pamiątkowa z 1995 r. dostępna w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 2 w Płocku.

⁵² Tamże, s. 3-4.

Projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym z dnia 14. 04. 1915.

Ustawa Warszawskiego Towarzystwa Pomocy Lekarskiej i Opieki nad Umysłowo i Nerwowo Chorymi, Warszawa 1901 (teksty w języku polskim i rosyjskim) Warszawskie Towarzystwo Pomocy Lekarskiej i Opieki nad Umysłowo i Nerwowo Chorymi 1900-1935, Warszawa 1935.

Zarządzenie Nr 29 Ministra Edukacji Narodowej z 4 października 1993 r., dotyczące zasad organizacji opieki nad uczniami z niepełnosprawnością oraz ich kształcenia w ogólnodostępnych i integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach oraz placówkach oraz organizacji kształcenia specjalnego (Dz. Urz. MEN z dnia 15 listopada 1993 r.).

Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 4 stycznia 2001 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego (Podstawa Programowa Kształcenia Ogólnego Uczniów z Upośledzeniem Umysłowym w stopniu Umiarkowanym).

Opracowania

Antosiewicz K., *Opieka nad chorymi i biednymi w krakowskim szpitalu św. Ducha (1220-1741)*, Roczniki Humanistyczne, t. XXVI, 2(1978).

Dykcik W., *Pedagogika specjalna*, Poznań 2005.

Historia Polski, Instytut Historii PAN, t. IV, cz. 1, Warszawa 1966.

Haratyk A., *Opieka nad dziećmi i młodzieżą, w: Szkolnictwo i oświata w Galicji 1772-1918*, red. A. Meissner, J. Dybiec, J. Krawczyk, K. Szmyd, Rzeszów 2015.

Gasik W., *Rozwój praktyki i teorii pedagogiki specjalnej w XIX i początkach XX w., w: Dzieje szkolnictwa i pedagogiki specjalnej*, red. S. Mauersberg, Warszawa 1990.

Jamrozek W., *Kongresy i zjazdy pedagogiczne w rozwoju polskiej myśli i praktyki edukacyjnej (do 1939 roku)*, Poznań 2015.

Klausa K., *Grzegorzewska Maria*, w: Encyklopedia Katolicka, t. VI, Lublin 1993, kol. 355.

Komeński J. A., *Wielka dydaktyka*, Wrocław 1956.

Kulbaka J., *Z dziejów opieki i kształcenia upośledzonych umysłowo*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo” 2009, nr 1.

- Kulbaka J., *Niepełnosprawni. Z dziejów szkolnictwa specjalnego*, Warszawa 2012.
- Kurdybacha Ł., M. Mistera-Dobrowolska, *Komisja Edukacji Narodowej*, Warszawa 1973.
- Krause A., *Człowiek niepełnosprawny wobec przeobrażeń społecznych*, Kraków 2005.
- Lipkowski O., *Pedagogika specjalna (zarys)*, skrypt, Warszawa 1974.
- Lipkowski O., *Początki szkolnictwa specjalnego*, w: *Historia wychowania*, t. II, red. Ł. Kurdybacha, Warszawa 1967.
- Marcinkowska B., *Kształcenie uczniów z niepełnosprawnościami w Polsce – przeszłość, terażniejszość, przyszłość*, „Psychologia wychowawcza” 2015, nr 7
- Pańczyk J., *Pedagogika Specjalna w Polsce u progu XXI wieku*, w: W. Dykcik (red.), *Pedagogika Specjalna*, Poznań 2001.
- Perzyna [Ludwik], w: *Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda*, t. 20, Warszawa 1885.
- Szczepankowski B., *Niesłyszący-Głusi-Głuchoniemi*, Warszawa 1999.
- Szenajch W., *Zasady organizacji opieki nad dziećmi. Do użytku lekarzy, urzędników państwowych i samorządowych oraz działaczy społecznych*, Warszawa 1917.
- Wald I., Stomma D., Garlicka K., Garlicki R., *Jak przygotować do życia dziecko umysłowo upośledzone*, Warszawa 1972.
- Wyczesany J., *Pedagogika upośledzonych umysłowo*, Kraków 2002.
- Zarębska G., *Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju wychowania, edukacji, diagnozy i rehabilitacji wobec jednostek niepełnosprawnych intelektualnie*, w: *Historyczne dyskursy nad pedagogiką specjalną w ujęciu pedagogicznym*, pod red. J. J. Bleszyńskiego, D. Baczały, J. Binnesbesela, Łódź 2008.